

SOTSIOLINGVISTIKANING ASOSIY MASALALARI

Gulasal Normamatova

Termiz Davlat Universiteti Lingvistika: O'zbek tili

2-kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada sotsiolingvistikaning asosiy masalalari, zamonaviy lingvistikaning hozirgi kundagi turlari va yo'nalishlari, «sotsiolingvistika» fanining asosiy muammolari va hozirgi davr sotsiolingvistikasi, «sotsiolingvistika» fanidagi o'ziga xos xususiyatlar haqida batafsil bayon etilgan.

Kalit so'zlar: sotsiolingvistika, ekzogloss, ijtimoiy lingvistika, endogloss, ijtimoiy munosabat, ijtimoiy-tarixiy faktor.

Kirish

Sotsiolingvistika - tilshunoslik, sotsiologiya, ijtimoiy psixologiya va etno. fanlar chorrahasida rivojlanib, tilning ijtimoiy mohiyati, ijtimoiy vazifalari, tilga ta'sir etuvchi ijtimoiy omillar mexanizmi, tilning jamiyat hayotidagi o'rni bilan bog'liq muammolar majmuasini o'rganuvchi ilmiy-nazariy soha. Bu muammolarning ba'zilari umumiy tilshunoslik doirasida ham o'rganiladi. Ijtimoiy lingvistikaning fanlararo maqomi u foydalanadigan tushunchalar majmuasida namoyon bo'ladi. Masalan, sotsiolingvistika tahlilning asosiy tushunchasi hisoblangan til jamoasi ham ijtimoiy, ham lingvistik xususiyatlar asosida aniqlanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Sotsiolingvistikaning eng muhim tushunchalaridan biri lingvistik vaziyat tushunchasi bo'lib, u ma'lum etnik birliklar yoki ma'muriy-hududiy birlashmalardagi muloqotning izchilligini ta'minlovchi til shakllari yig'indisi sifatida ta'riflanadi. Lingvistik vaziyatlarning ekzogloss va endogloss guruhlari ajratiladi.

Ma'lumki, sotsiolingvistika 20—30-yillarda sotsiolingvistika fani sifatida vujudga kelgan yangi sohalardan biriga aylandi. Bu davrda tilning ijtimoiy munosabatlardagi hayot taraqqiyotidagi o'rni, tilning jamiyat bilan bog'liq holda shakllanishi, til va jamiyat tendentsiyalarining yuzaga kelishi sotsial tilshunoslik fanining rivojlanishi va taraqqiy etishiga asos bo'ldi.

Bu davrda sotsiolingvistikaning vujudga kelishi shunday vaziyatga to'g'ri keldiki, hayotda jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq masalalarni qamrab oluvchi omillar til nazariyasining paydo bo'lishiga asos bo'ldi. Xususan, tilni bilish va his qilish jamiyat muammolariga borib taqaladi. 1950-yillar boshida milliy tillarni rivojlantirish, tillar o'rtasidagi munosabatlarni yo'lga qo'yish, har bir tilning xalqqa xizmat qilishini ta'minlash borasida katta ishlar qilindi.

Natijalar

Lingvistika yoki tilshunoslik fani o'ziga xos murakkab ijtimoiy hodisa – tilni tizim sifatida – yaxlit ob'ekt sifatidagi muloqot vositasini o'rganadi va tahlil qiladi. Xuddi shu jarayonda u turli shakllarda kuzatiladi. Bu tilning ijtimoiy xususiyatga ega bo'lgan tabiatidan, uni turli tomonlardan o'rganish va tekshirish zaruratidan kelib chiqadi va ilmiy nuqtai nazardan mutlaqo to'g'ridir.

Ijtimoiy lingvistika sotsiologiya va tilshunoslik fanlarining zaruriy va mantiqiy bog'lanishidan shakllanib, jamiyat va til o'rtasidagi munosabat masalasi bilan shug'ullanadi. U tilni ijtimoiy hodisa sifatida izohlaydi. Shu munosabat bilan lingvistika – tilning ijtimoiy hodisa sifatidagi mohiyatini o'rganish, uning jamiyat va tilshunoslikdagi o'rni va ahamiyatini aniqlash ijtimoiy lingvistikaning eng muhim, asosiy muammosidir.

Muhokama

Sotsiolingvistika, asosan, til va ijtimoiy munosabatlar, ijtimoiy hayot, taraqqiyot hodisalari, faktlar, bu bog'liqlik sabablarini o'rganadi. Darhaqiqat, bu sohada jamiyat hayoti va taraqqiyoti davomida tashqi-ekstralingvistik omillar, ya'ni tildagi ijtimoiy hayot ta'siri natijasida yuzaga keladigan hodisa, jarayonlar, o'zgarishlar tahlil qilinadi. Demak, sotsiolingvistika ijtimoiy omillarning tilga qanday ta'sir qilishini, ularning til tizimida qanday namoyon bo'lishini, qanday shaklda aks etishini o'rganadi.

Lingvistika fani umumiylik sifatida til tizimini o'zining mohiyati, murakkabligi, cheksiz kommunikativ imkoniyatlari bilan turli xususiyat va sohalar orqali tadqiq qiladi. Xuddi shu jarayonda u bir qator fanlar bilan o'zaro aloqada bo'lib, hamkorlikda ish olib boradi, til va jamiyat, til va tarix, til va taraqqiyot, til va tafakkur, til va nutq kabi o'ta dolzarb va nihoyatda murakkab masalalarni yoritishda faol ishtirok etadi.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytish joziki, lingvistika fani jamiyat taraqqiyoti va farovonligining eng muhim, eng asosiy, beqiyos mezonlaridan biri til – muloqot quroli ekanligini tasdiqlash va isbotlashga xizmat qiladi. Shuningdek, o'quvchiga ona tili imkoniyatlarini – bir fikrni, narsa va hodisani yuzlab ifodalash usullarini, tafakkurning o'ziga xosligi va ona tili qurilishini, o'quvchiga yetkazish orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. boshqa tillardan tubdan farq qiluvchi milliy dunyoqarash, milliy g'urur va mafkurani shakllantirishda mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Axmanova O.S. Tilshunoslik terminlari lug'ati.-M: Nauka, 2010.
2. Avrorin V.A. Tilning funksional tomonini o'rganish muammosi. // Sotsialingvistikani aniqlash masalasi. -M.: Nauka, 2002.
3. Bondaletov V.D. Ijtimoiy tilshunoslik.-M: Ma'rifat, 2003.

4. Baskakov A.N. Ijtimoiy-iqtisodiy va etno-lingvistika.. «Rivojlanayotgan mamlakatlarning sotsiologik muammolari». -M: 2001.

5. Shayxislamov, N. Nutqning paralingvistik va ekstralingvistik vositalari. O'zbekistonda ilmiy-amaliy tadqiqotlar, 2020.

6. Shayxislamov, N. Ona tili fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish. O l'zbekistonda ilm-fan va ta'lim masalalari: muammo va yechimlar. 2020.